

ผ้าชิ้นตีนจกเมืองลอง จังหวัดแพร่

เมืองลอง เป็นชุมชนโบราณเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดแพร่ เมืองลองในอดีตเป็นเมืองของชาวไทยยวนหรือชาวไทยโยนกเนื่องจากเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญเมืองหนึ่งทางทิศใต้ของอาณาจักรล้านนาชาวไทยยวนเป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมต่างๆ รวมทั้งด้านการแต่งกายเป็นแบบเดียวกับชาวไทยยวน หรือชาวไทยนวกเมืองอื่นในอาณาจักรล้านนาโดยทั่วไป ไทยยวนมีเทคนิคและศิลปะในการทอผ้าในรูปแบบของตนเอง ผู้หญิงไทยยวนนิยมแต่งกายด้วยผ้าชิ้นทอชนิดต่างๆ และผ้าชิ้นตีนจกเป็นผ้าชิ้นที่ทอขึ้นเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษ โดยวัสดุที่ใช้ในการทอมีทั้งที่เป็นฝ้ายไหม ดิ้นเงิน ดิ้นทอง ทอเป็นผ้าลวดลายสวยงามจึงทำให้ผ้าทอจังหวัดแพร่มีชื่อเสียงสืบทอดต่อกันมาจนเป็นที่รู้จักแพร่หลาย นั่นคือ ผ้าตีนจก อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ นั่นเอง

ชาวเมืองลองในอดีต ส่วนใหญ่เป็นการทอเพื่อนำมาต่อกับผ้าถุงหรือที่ชาวบ้านภาคเหนือเรียกว่า “ชิ้น” ทำเป็นเชิงผ้าถุงหรือตีนชิ้น ผ้าชิ้นที่ต่อเชิงด้วยผ้าทอตีนจก มีชื่อเรียกว่า “**ชิ้นตีนจก**”

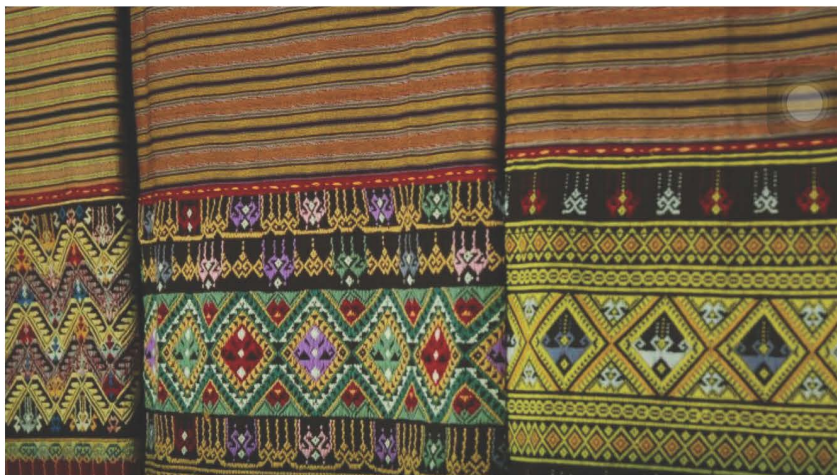
ความสำคัญทางวัฒนธรรมพื้นถิ่น

การทอผ้าตีนจกของชาวเมืองลอง เริ่มขึ้นมานานเพียงใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่จากหลักฐานภาพถ่ายเจ้านายฝ่ายหญิงของเมืองแพร่ในสมัยก่อน พ.ศ.๒๔๔๕ พบว่าผ้าชิ้นที่ใช้สวมใส่จะมีเชิงชิ้นเป็นตีนจก ซึ่งน่าจะเป็นชิ้นตีนจกที่ทอขึ้นโดยช่างทอผ้าชาวเมืองลอง ประกอบกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดเวียงต้า ตำบลเวียงต้า อำเภอเมือง ลวดลายฝีมือช่างพื้นบ้าน เป็นภาพวิถีชีวิต ความเชื่อ การแต่งกายของชาวบ้านเวียงต้า ซึ่งเป็นคนเมืองลองในยุคนั้น ซึ่งจะเห็นผู้หญิงในภาพสวมใส่เป็นชิ้นตีนจก จึงสันนิษฐานว่า การทอผ้าตีนจกของชาวเมืองลอง น่าจะมีมานานกว่า ๒๐๐ ปีแล้ว

เอกลักษณ์ผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่อง

ผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่อง เป็นผ้าทอที่มีลวดลายและสีที่งดงาม ผ้าจกเมืองล่องในอดีตส่วนใหญ่เป็นการทอเพื่อนำมาต่อกับผ้าถุง หรือที่เรียกว่า ซิ่น ด้วยการนำมาทำเป็นเชิงผ้าถุง หรือตีนซิ่น ทำให้ผ้าซิ่น มีความโดดเด่น สวยงามด้วยลวดลายจากเชิงหรือตีนซิ่นที่นำมาต่อนั้นมากยิ่งขึ้น ผ้าซิ่นที่ต่อเชิงด้วยผ้าทอตีนจก จึงเรียกกันว่า **ซิ่นตีนจก** วัสดุที่นำมาใช้ทอตีนซิ่น เช่น ไหม เส้นเงิน เส้นทอง วัสดุที่นำมาทอส่วนของตีนซิ่นยังแสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้สวมใส่อีกด้วย

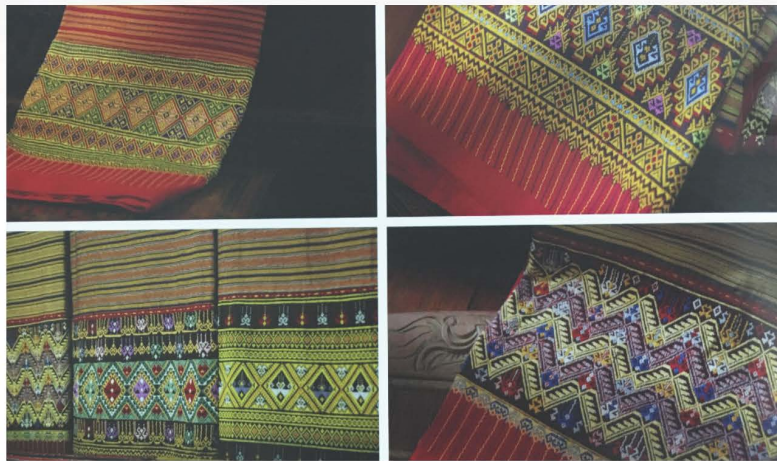
การทอผ้าตีนจกเมืองล่องมีทั้งที่ทอเพื่อใช้เองในครอบครัว เป็นเครื่องนุ่งห่ม หรือใช้เป็นผ้าสไบสำหรับในโอกาสพิเศษในเทศกาลต่างๆ หรือ ผู้หญิงมักทอเมื่อใช้ในพิธีแต่งงานของตน หรือทอไว้ใช้ปิดหน้าศพ หรือคลุมศพในงานศพของตน และการทอเพื่อใช้ในงานพิธีกรรมทางศาสนา และพิธีต่างๆ เช่น ทำบุญ พิธีกรรมทางศาสนา ผู้ทอจะทอขึ้นด้วยความประณีต มีสีสัน ลวดลายงดงามเป็นพิเศษ

ลักษณะของผ้าซิ่นตีนจกเมืองล่อง มีเอกลักษณ์และลักษณะเด่นแบ่งเป็น ๓ ส่วน คือ

- หัวซิ่น นิยมใช้ผ้าขาวและแดงต่อกัน
- ตัวซิ่น นิยมวางลายทอให้เกิดลายทางขวางบนลำตัวของซิ่นตามวัฒนธรรมดั้งเดิมจะเป็นลายขวางบน พื้นสีเหลือง
- ตีนซิ่น คือส่วนที่เป็นตีนจกที่นำมาต่อกับตัวซิ่น ทอด้วยเทคนิค จก บนเส้นยืนสีดำและสีแดง ส่วนลายดอกจะใช้สีตัดกันในกลุ่มสีแบบโบราณเอกลักษณ์ดั้งเดิม และจะจบลายด้วยหางสะเปาซึ่งมีลักษณะเป็นแถบเส้นสี และจะนิยมจกกลดลายเฉพาะส่วนครึ่งบนของตีนซิ่นโดยเว้นพื้นสีแดงส่วนล่างไว้

ลวดลายของผ้าชิ้นตีนจกเมืองลอง จังหวัดแพร่ นั้น อาจมีลวดลายที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผ้าจากแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แต่จะมีลวดลายที่โดดเด่นต่างจากผ้าตีนจกแม่แจ่ม ซึ่งเป็นลายโบราณดั้งเดิมจากบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา เช่น ลายผักแว่น ลากนกกินน้ำร่วมต้น ลายขอไล่ ลายจันแปดกลีบ ลายสะเปา ลายขามดแดง ลายพุ่มดอก ลายใบผักแว่น ลายดอกมะลิ ลายหงส์ เป็นต้น และมีการประยุกต์ลายใหม่ๆ แต่งเติมเข้าไปให้ดูร่วมสมัยและงดงามยิ่งขึ้น

อำเภอลอง ยังคงเป็นแหล่งผลิตผ้าชิ้นตีนจกที่สำคัญของจังหวัดแพร่ ถือเป็นงานหัตถกรรมที่ลูกหลานเมืองลองมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นผู้สืบทอดรูปแบบลวดลาย สีสันที่วิจิตรสวยงามที่ปรากฏบนผืนผ้าและยังได้มีการพัฒนาผืนผ้าให้มีความหลากหลาย สวยงาม มีประโยชน์การใช้สอยสูง ทำให้ผ้าทอตีนจกของเมืองลองในปัจจุบันมีความสวยงามแปลกตา และยังเป็นที่ยินยอมในหมู่ผู้ใช้ผ้าไทยในปัจจุบัน